

Onderwijs en het gebruik van contracten

Jeanette van Ginkel

Jeanette van Ginkel is docente Frans aan het Kalsbeek college te Woerden. Sinds 2002 is zij daar ook coach voor docenten. Zij coacht docenten die in het leraarsvak beginnen en docenten die tegen vragen of problemen aanlopen. Zij gaat naar het Je jaar van de TA-opleiding bij A. N.I. T.A. Het idee voor dit artikel kreeg ze na het volgen van de cursus klas op de rails bij het CPS te Amersfoort.

Contact en contract

Kan het anders? Ik denk dat een systematische aanpak op basis van twee concepten vanuit de TA, de OK-Corral en contracten, uitkomst kan bieden. De OK-Corral (Ernst, 1971) is een model over contact. Zonder contact is contract (afspraken over samenwerking) niet mogelijk.

Het uitgangspunt van de OK-Corral zijn de 4 basisposities:

- ik ben OK, jij bent OK
Jij en ik zijn allebei belangrijk. Als we een prQ-leem hebben wil ik het oplösen. De oplossing gaat niet ten koste van mij of jou.
- ik ben niet OK, jij bent OK
Ik ben niet zo belangrijk als jij. Als we een probleem hebben zal ik maar toegeven. De oplossing is van minder belang dan jouw mening over mij. Ik ben Redder.
- ik ben OK, jij bent niet OK
Ik ben belangrijker dan jij. Als we een probleem hebben zal ik mijn oplossing doordrukken ook al gaat dat ten koste van jou. Ik ben Aanklager.
- Ik ben niet OK, jij bent niet OK
Jij en ik zijn allebei van geen belang. Waarom moeite doen om een probleem op te lossen? Het maakt allemaal niet uit. We zijn Slachtoffer.

Iedere school kent lastige klassen. Met een lastige klas bedoel ik een klas waarin lesgeven door allerlei oorzaken moeizaam verloopt bij een groot aantal docenten. De vakdocenten doen hun best, de mentor praat met de klas, de schoolleider probeert leerlingen in het gareel te krijgen. Soms lukt het de klas in positieve zin te veranderen; vaak is het wachten op de zomervakantie.

In de OK-Corral worden op de horizontale assen de ik+ en ik tegenover elkaar gezet en op de verticale assen de jij+ en jij-. Zo ontstaat een vlak met 4 kwadranten: de OK-Corral (zie figuur 1).

Met het model van de OK-Corral heb ik gewerkt in de workshop 'persoonlijke effectiviteit' van Maarten Kouwenhoven. Dit model wijkt op een aantal punten af van de dramadriehoek van Stephen Karpman. In zijn diagram voelt de Redder zich +: hij biedt anderen hulp vanuit een superieure positie. Het Slachtoffer vindt zichzelf in de dramadriehoek van Karpman niet OK. Hij gaat op zoek naar een Aanklager of Redder om hem in zijn minderwaardige gevoel te sterken.

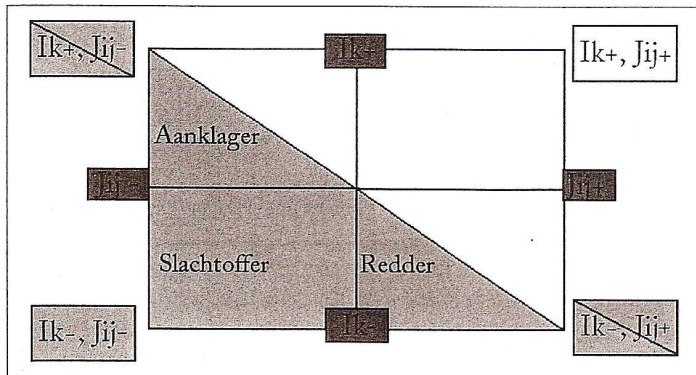
De dramadriehoek van Karpman maakt de dynamiek op psychologisch niveau zichtbaar. De OK-Corral laat op gedragsniveau zien, hoe ik door te veranderen van positie in contact kan komen met de ander.

De Aanklager heeft geen contact als hij vanuit Ik+, Jij - een ander aanklaagt, wel als hij de ander uit Aanklager met respect de waar

heid zegt. Voor de Redder geldt hetzelfde: geen contact als hij vanuit Ik-, Jij+ de ander maar gelijk geeft om problemen te voorkomen, wel contact als hij de rol van Redder inruilt voor die van helper.

In een contract worden afspraken, bedoelingen en verwachtingen over samenwerking van de verschillende betrokkenen vastgelegd. Het contract is een expliciete overeenkomst. Alle betrokkenen weten welke afspraken gemaakt zijn en wat er van hen wordt verwacht. Bij het aanvaarden van het contract neemt een ieder eigen verantwoordelijkheid voor gemaakte afspraken.

Bij 'de lastige klas' zijn veel mensen betrokken: de leerlingen, soms de ouders van de leerlingen, de vakdocenten, de mentor en de schoolleider. Ook een coach kan ingeschakeld worden. Om in de 'groene' zone van de OK-Corral te blijven is het belangrijk dat de betrokkenen gelijkwaardig zijn en samen werken naar een oplossing van hun probleem. Openheid en een duidelijke communicatie van

Figuur 1: OK Corrol, Ernst, 1971

In het gebied links onder de diagonale lijn (het grijze gebied), verloopt het contact niet effectief. De betrokkenen bevinden zich in de dramadriehoek. In het gebied rechts boven de diagonale lijn (het witte gebied), is contact mogelijk: de verschillende betrokkenen, van schoolleider tot leerling vinden zichzelf en elkaar belangrijk en willen gezamenlijk uit de ontstane moeilijke situatie komen. Uit het contact kan het contract ontstaan.

en naar alle betrokkenen over de manier van werken is van groot belang om genoemde gelijkwaardigheid te bereiken. Als het contact er niet is zullen de mooiste doelstellingen van een contract niet gehaald worden.

De aanpak die ik voorstel is neergelegd in een draaiboek waarin vier vragen centraal staan:

- wat is er aan de hand in/met de lastige klas?
- waar hebben de betrokkenen last van?
- wat willen de betrokkenen bereiken?
- welke actief welke acties gaan de betrokkenen ondernemen? De eerste twee vragen hebben betrekking op het verleden. Wat is er aan de hand en waar hebben de betrokkenen last van? Een zorgvuldige beantwoording van deze vragen biedt kansen op contact. Vraag 3 en 4 richten zich op de toekomst. De beoogde veranderingen en acties vormen het contract.

Het evalueren van de resultaten en het eventueel bijstellen van acties is van groot belang.

Het draaiboek moet makkelijk gebruikt kunnen worden in school. Voor een schoolleider,

mentor, coach of docent heb ik het draaiboek zo beknopt en overzichtelijk mogelijk gehouden. Bij elk van de vier vragen aandacht voor contact en contract.

1. Wat is er aan de hand in/met de lastige klas? Gesprekken in de docentenkamer over die lastige klas, telefoontjes van ouders, slechte resultaten, veel uit de les gestuurde leerlingen enz. zijn signalen dat het niet goed gaat in een klas. Er moet wat gebeuren.

Contact

Het maakt niet zoveel uit wie het initiatief neemt. Van belang is wel dat een ieder vanaf het begin betrokken wordt bij het aanpakken van het probleem. De schoolleider zal alle docenten, de mentor en de coach voorstellen het probleem van de lastige klas gezamenlijk aan te pakken, hun medewerking vragen en hen informeren over de voorgenomen stappen. De mentor is de aangewezen persoon om met de klas te spreken over het feit dat het niet goed gaat, de leerlingen deelgenoot te maken van het probleem en te vertellen dat er stappen ondernomen gaan worden om de situatie te verbeteren.

Contract

Te weten komen wat er precies aan de hand is door:

- de leerlingen van de lastige klas een enquête in te laten vullen (zie bijlage 1)
  - de vakdocenten van de lastige klas een enquête te laten invullen (zie bijlage 2)
  - drie verschillende lessen door een buitenstaander (coach) te laten observeren met als vraag: hoe gaan de leerlingen met elkaar om, hoe gaan de docenten met de klas om en hoe gaan zij om met hun werk?
- De coach registreert wat er gebeurt en doet daar verslag van.

De schoolleider in samenwerking met de coach/mentor vacde gegevens samen tot een diagnose. In de diagnose is aandacht voor de klas als groep, het werkklimaat, de resultaten, de sfeer, het huiswerk, de relatie klas/docenten, het respecteren van de school regels en algemeen geaccepteerde omgangsvormen, aanpak van de klas door de docenten, manier van straffen, enz.

2. Waar hebben de betrokkenen last van?

In de diagnose worden de zaken benoemd waar leerlingen en docenten last van hebben. De ervaringen van alle betrokkenen, zoals die blijken uit de enquêtes en de lesobservaties, bieden de mogelijkheid het probleem van diverse kanten en met enige afstand te bekijken. .

Contact

De enquêtes van de leerlingen en de docenten, de lesobservaties van de coach worden gebundeld en verwerkt door de schoolleider, coach of mentor. Alle betrokkenen zijn op de hoogte gebracht van deze werkwijze en de termijn waarop zij iets horen van de uitkomsten. Uit de verkregen gegevens kan een diagnose gesteld worden: wat is er aan de hand met deze klas? In de diagnose gaat de aandacht uit

naar de zaken die niet goed gaan. Leerlingen en docenten hebben veelal weinig warme gevoelens meer voor elkaar; zij zitten in het 'rode' gebied van de OK-Corral. De rol van aanklager wordt veelvuldig gebruikt: "In die rotklas gaat nooit iets normaal", of "mevrouw van Ginkei is altijd boos".

Contract

De observaties van de betrokkenen geven een beeld van de problemen die spelen. Iedereen heeft de zaken waar hij last van heeft kunnen aangeven. Het benoemen van de problemen geeft overzicht en erkenning (ik ben niet de enige die hier last van heeft...).

3. Wat willen betrokkenen bereiken?

De betrokkenen willen dat zaken waar zij last van hebben, opgelost worden. In de diagnose zijn een aantal problemen verwoord. Het doel zal over het algemeen het tegenovergestelde zijn van de feiten waar men last van heeft.

Contact

De kunst is om van het 'grijze' gebied naar het 'witte' gebied van de OK-Corral te verschuiven. Met andere woorden het contact moet gemaakt/hersteld/behouden worden. Het inzicht dat de betrokkenen een gezamenlijk probleem hebben dat alleen met ieders medewerking opgelost kan worden, is essentieel. Leerlingen en docenten hebben in hun enquêtes aangegeven van welke zaken zij last hebben en hoe zij het graag zouden hebben. Dit doel zal met alle mogelijke variaties op het thema zijn: goed werken in een prettige sfeer. Alle uitkomsten en opmerkingen die betrekking hebben op het doel zijn van belang: of ze nu afkomstig zijn van de leerlingen of van de docenten.

Om het 'witte' gebied te bereiken is het van belang de uitkomsten van de enquêtes, het te bereiken doel en de te nemen acties als docententeam te bespreken. In dit gesprek kan men afstand

nemen van het probleem, samen conclusies trekken

Contract

Het benoemen van wat de betrokkenen willen bereiken schept duidelijkheid. Belangrijk is het doel/de doelen positief te formuleren. Dus: klasgenoten uit laten praten in plaats van elkaar niet in de rede vallen. De geformuleerde doelstelling geeft de positieve houding weer en is SMART, dat wil zeggen: specifiek (iedereen heeft zijn boeken bij zich), meetbaar (na de bel binnen is te laat), aantrekkelijk (de sfeer verbetert door gedragsregels waar een ieder zich aan houdt), realistisch (een voldoende voor het proefwerk biologie is haalbaar) en tijdgebonden (over een maand kijken we hoe het gaat).

De gekozen doelstellingen vormen de basis voor het nieuwe contract dat de docenten, de klas en de schoolleider met elkaar sluiten.

4. Welke actie/acties gaan betrokkenen ondernemen?

Hoe gaan we ingrijpen om de doelen te bereiken? Wie doet wat?

Contact

Respect en openheid tussen docenten en leerlingen is een voorwaarde om een aanpak te bereiken die effectief is. Het besef dat afspraken die gemaakt zijn gelden voor alle docenten en leerlingen en dat de schoolleider deze ondersteunt, is hierbij essentieel. De docenten zullen bereid zijn om hun eigen gedrag soms te wijzigen om te voldoen aan de afspraken die met de collega's gemaakt zijn. Hierover spreken met elkaar en het hierover eens zijn is van het grootste belang. Het plan van aanpak wordt gemaakt door de docenten en de schoolleider samen. In dit plan zijn de opmerkingen van de leerlingen verwerkt. Het plan is van de docenten en leerlingen samen met als doel een goed werkklimaat te scheppen. De voorgenomen acties zijn duidelijk en realistisch.

Als het plan van aanpak is gemaakt informeert bij voorkeur de mentor de klas hierover. Hij benadrukt dat het welslagen van de actie alle docenten zeer aan het

hart gaat. Hij informeert de leerlingen ook over de gevolgen van het niet respecteren van het nieuwe contract. Eventueel worden ook de ouders van de leerlingen geïnformeerd over de nieuwe aanpak.

Contract

De gekozen doelen en de daaraan gekoppelde acties vormen het nieuwe contract met de klas. Deze afspraken vormen een nieuw begin voor docenten en leerlingen. Naast deze speciale regels blijven natuurlijk de schoolregels en de regels van normaal sociaal gedrag geldig. Het voordeel is duidelijk: de regels liggen vast; iedereen kent ze en hanteert ze. Ze zijn duidelijk voor alle betrokkenen (docenten en leerlingen). De afspraken kunnen betrekking hebben op allerlei zaken van de klassenopstelling tot aan het taalgebruik.

Er zijn door de docenten ook afspraken gemaakt over de reactie op overtreding van de afgesproken regels. Het is handig zo concreet mogelijk af te spreken wat een docent zegt of doet bij bepaald gedrag.

Tevens wordt er een afspraak gemaakt voor de termijn waarop de resultaten van de nieuwe aanpak geëvalueerd worden.

Conclusie

Het draaiboek voor een lastige klas is gebaseerd op concepten uit de TA. Zonder contact geen contract. Als het contact tot stand komt tussen de betrokkenen, is er zicht op een contract. Dit contract biedt duidelijkheid en kans op goede leerresultaten in een prettige sfeer voor docenten en de nieuwe klas.

Interesse:

info@coachcontact.nl